

INFORME PRÀCTIQUES I EXPERIÈNCIES EN EL MARC DE L'ENFOCAMENT DE GÈNERE I BASAT EN DRETS HUMANS (EGIBDH)

Índex

1. Presentació
2. Metodologia
 - 2.1 Metodologia i estructura de l'informe
 - 2.2 Metodologia per a l'Aproximació i Caracterització a les Pràctiques i Experiències EGIBDH
3. Aproximació a la pràctica de l'EGIBDH
 - 3.1. Abordatge actual de l'EDBH i l'EG
 - 3.2. Mapeig/estat de la qüestió
4. Experiències susceptibles de ser pràctiques EGIBDH.
 - 4.1 El marc polític-estratègic
 - 4.1.1 Implicacions operatives que es dedueixen de l'enfocament integrat
 - 4.2 Experiències d'institucionalització
 - 4.3 Experiències operatives i eines per a la implementació EGIBDH
 - 4.3.1 Anàlisis situacionals i diagnòstiques
 - 4.3.2 Eines per a la planificació
 - 4.3.3 Aplicació dels principis EGIBDH
 - 4.4 Línies i Objectius Estratègics PD
 - 4.4.1 Drets humans de les dones
 - 4.4.2 Pobles indígenes
 - 4.4.3 Acció humanitària
 - 4.4.4 Educació per al desenvolupament
 - 4.5 Instruments per al canvi i la transformació
 - 4.5.1 Teoria del canvi
 - 4.5.2 Avaluacions d'Impacte de DDHH
5. Algunes consideracions i lliçons apreses

1. PRESENTACIÓ

El Govern català assumeix per al període 2015-2018 una política de cooperació que promou un enfocament integrat EGIBDH (Enfocament de Gènere i Basat en Drets Humans) que integra les perspectives de gènere i de Drets Humans en un únic enfocament vertebrador, estratègic, operatiu i organitzatiu. Es tracta d'un enfocament encara *en construcció* i la peculiaritat del qual resideix en el tarannà integrat de l'enfocament de Gènere (EG) i del basat en Drets Humans (EBDH), reinterpretats com una responsabilitat política compartida amb l'objectiu d'abordar les causes estructurals de les desigualtats i les violacions dels drets prioritant l'acompanyament a processos de canvi en lloc de la provisió directa de serveis (ACCD, 2015; p. 21).

És important ressaltar, en aquest sentit, que no podem parlar d'experiències EGIBDH pròpiament dites malgrat la pràctica d'alguns actors de la comunitat internacional i de la mateixa ACCD en l'àmbit del Desenvolupament, la defensa dels Drets Humans (a partir d'ara, DDHH) i l'equitat de Gènere, com testifiquen plans, estratègies i directrius de cooperació adoptades anteriorment¹. Això es deu, d'una banda, al fet que fan referència al marc polític adoptat per l'*Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament (ACCD)* al seu *Pla Director (d'ara endavant, PD) 2015-2018* i, per tant, és específic a l'ACCD.

D'altra banda, tot i que gairebé la totalitat dels actors (donants, ONG i organismes internacionals) compten amb una trajectòria tant en la integració del gènere como en l'EBDH i/o en els Drets Humans (DDHH), la seva aplicació no és ni de bon tros homogènia (OECD, 2013; p. 3). Fins i tot la mateixa denominació pot resultar confusa, ja que, malgrat les diferències entre enfocament de DDHH i EBDH, aquests abordatges són emprats de manera indiferent. Així, Suècia utilitza indistintament els termes *DDHH*, *EDBH* i '*perspectiva de drets*' (SMFA, 2010) sota la premissa que l'EBDH es basa en la transversalització dels DDHH en integrar una perspectiva de drets a totes les àrees del desenvolupament humà (D'Hollander *et al.*, 2014; p. 49). El Consell Europeu, per la seva banda, s'adscriu a l'enfocament basat en drets (EBDH) per anar més enllà dels drets formalment reconeguts en el marc dels DDHH i amb la finalitat d'incloure un altre tipus de drets, como els drets sexuals i reproductius. Es tractaria, en la seva opinió, d'un enfocament més ampli i menys legalista (European Commission, 2014; p. 7).

Així i de forma succinta, mentre que el marc de DDHH fa referència a les obligacions que es dedueixen dels tractats i marcs de drets internacionalment reconeguts, l'EDBH és el "*marc conceptual i metodològic*" (RedEnDerechos, 2011; p. 25) dirigit a promoure i fer efectius els drets a la pràctica del desenvolupament. D'aquesta manera, s'emmarquen en diferents àmbits i promouen diferents mecanismes, tot i que resulten complementaris. Mentre que els DDHH s'insereixen en el sistema de protecció de drets avalat internacionalment pels països signants, l'EBDH s'emmarca en les polítiques de desenvolupament i desenvolupa diverses actuacions que

¹ Veure, per exemple, en el cas català, el [Pla director de cooperació al desenvolupament 2011-2014](#), i documents estratègics com les [Directrius d'equitat entre els homes i les dones de la cooperació al desenvolupament de la Generalitat](#), i l'[Estratègia de cooperació multilateral al desenvolupament de la Generalitat de Catalunya](#), per esmentar-ne alguns.

asseguren el compliment i gaudi dels DDHH, a més de la demanda i incidència sobre titulars d'obligacions (capacitació, apoderament...) (Ligero Lasa *et al.*, 2014; p. 32).

Pel que fa a la interrelació entre aquests marcs, cal recordar que el marc de DDHH ha estat criticat per ser cec al gènere, una mancança que la CEDAW pretén pal·liar. D'altra banda, la trajectòria i experiència en la integració de l'EG és prèvia a la de l'EBDH, i moltes de les propostes, mecanismes i instruments desenvolupats per a la integració de l'EBDH han tingut com a referent el procés de transversalització de gènere (la mateixa estratègia de transversalització, punts focals, pressupostació, avaluacions d'impacte...), com es podrà observar amb la lectura del present document, per la qual cosa resulta habitual trobar una aplicació complementària o paral·lela d'ambdós enfocaments.

Per últim, als països en què es tendeix a una major convergència o fusió, ens trobem que la seva aplicabilitat compta amb un escàs recorregut a causa del seu curt desenvolupament temporal, la qual cosa resta opcions de trobar altres experiències paradigmàtiques.

2. METODOLOGIA

Per tot el que s'ha comentat anteriorment, cal aclarir quines definicions operatives, principis i/o criteris constitueixen o caracteritzen l'enfocament integrat EGIBDH de manera que això ens ajudi a identificar els esmentats aspectes en l'experiència i trajectòria dels diversos actors de desenvolupament.

Es tracta, per tant, de definir els criteris que participen a l'enfocament integrat EGIBDH per, posteriorment, seleccionar les pràctiques susceptibles d'adaptar-s'hi.

2.1 Metodologia i estructura de l'informe

La selecció d'experiències aquí recollida pretén ser una eina d'aprenentatge de les actuacions realitzades per diversos agents i actors de desenvolupament. En cap cas pretén ser un mapa exhaustiu d'"excel·lències" o fórmules automàticament replicables, sinó que es busca detectar experiències i estratègies emmarcables en l'enfocament EGIBDH que puguin oferir pistes per a la institucionalització i aprenentatge de l'enfocament integrat EGIBDH al territori català.

En aquest sentit, s'ha procedit a la selecció d'experiències útils i/o d'interès per a la cooperació catalana a través d'una àmplia cerca de pràctiques entre actors, especialment de la cooperació nòrdica, les agències multilaterals del sistema de NNUU, iniciatives i pràctiques desenvolupades per ONG i organitzacions feministes.

Per a la compilació d'experiències, es van revisar de manera exhaustiva diferents fonts d'informació documentals disponibles, parant especial atenció a aquelles procedents de donants nòrdics, OCDE i agències de Nacions Unides (NNUU) a través de webs oficials, plans, polítiques i avaluacions. La variable naturalesa d'experiències i fonts comporta una dificultat pel que fa a la sistematització i el contrast a causa de l'heterogènia informació disponible.

És de ressaltar, a més, que s'han tingut en compte les experiències i pràctiques que contribueixen a l'operacionalització dels principis als diversos nivells, és a dir, estratègic, organitzatiu i operatiu. La seva revisió proveeix metodologies, recursos i pràctiques en

l'enfocament integrat d'implementació EGiBDH oferint informació sobre el procés alhora que orienten sobre possibles metodologies els actors catalans de cooperació.

Com que resultaria excessivament ampli descriure les experiències d'aquests casos, hem optat per sistematitzar algunes pràctiques al cos de l'informe annexant unes fitxes en què es descriuen de forma més detallada el procés seguit, els objectius, els recursos i les lliçons apreses.

2.2 Metodologia per a l'aproximació i caracterització a les pràctiques i experiències EGiBDH

El primer pas a l'hora d'establir una metodologia per a la selecció de bones pràctiques, sigui quin sigui el seu àmbit, és la definició del concepte "*pràctica EGiBDH*" basada en la identificació de les característiques o qualitats que ha de tenir una experiència per poder considerar-se ajustada a l'enfocament integrat EGiBDH.

Per a la determinació del concepte "*pràctica*" o "*experiència EGiBDH*" que cal aplicar en aquest informe hem partit de les definicions generades des de la mateixa ACCD, alhora que s'han consultat altres classificacions rellevants promogudes per Nacions Unides (NNUU), un organisme de referència en aquest àmbit. El propòsit és comparar i validar l'establiment d'una sèrie de trets compartits i considerats "essencials" per al fonament d'aquest enfocament integrat de treball; un marc que *suposa un canvi d'orientació no només en les accions sinó en els criteris considerats per a l'anàlisi de la situació, el plantejament dels objectius, la identificació d'alternatives d'actuació i la distribució de rols en la implementació i avaluació* (Vargas Trujillo, 2011).

En aquest sentit, el PD 2015-18 identifica els següents principis com a propis de l'EBDH i consistents amb l'EG: i) la vinculació amb els drets humans; ii) la participació; iii) la transparència i la rendició de comptes; iv) l'enfortiment de capacitats, i iv) la igualtat i no discriminació amb especial atenció als col·lectius més vulnerables.

D'una altra banda, el PD esmenta altres elements rellevants a l'enfocament integrat EGiBDH que resulta interessant rescatar especialment per a la seva operacionalització. Aquests components, que es desenvolupen més exhaustivament en el document "[Enfocament de gènere i basat en drets humans \(EGiBDH\)](#)" (2016), són l'ús d'una planificació de gènere, la importància de la sostenibilitat i els processos, i l'objectiu transformador.

Aquests elements resulten coherents amb la classificació realitzada pel *Marc d'Assistència de les Nacions Unides per al Desenvolupament* (UNDAF, per les sigles en anglès), que és l'instrument estratègic de programació del sistema de Nacions Unides en el seu ambiciós procés de "*Delivering as One*" que resumeix la resposta col·lectiva del Sistema de les Nacions Unides (d'ara endavant, NNUU) i identifica i defineix les àrees prioritàries de treball. Així, la UNDAF distingeix dues tipologies o nivells de principis²:

- d'una banda, els principis normatius, és a dir, DDHH i EBDH, equitat de gènere i sostenibilitat;
- i de l'altra, els principis facilitadors: enfortiment de capacitats i Gestió per a Resultats.

² Veure [Country Programming Principles](#) d'UNDAF.

Mentre que els primers assenten les bases per a la justificació i l'acció, els principis facilitadors ofereixen els mitjans per a l'operacionalització dels esmentats principis alhora que contribueixen a assegurar l'eficàcia i rendició de comptes en la gestió.

Per tot això, entenem que les experiències ajustades a l'enfocament integrat EGIBDH han de presentar els següents elements, a partir d'una anàlisi interseccional que doni resposta a les causes estructurals de la desigualtat i protagonisme als processos:

- Vinculació amb els DDHH i els drets de les dones,
- Igualtat i no discriminació,
- Apoderament i participació de titulars de drets,-Transformació,
- Transparència i rendició de comptes,
- Planificació de gènere,
- Enfortiment de capacitats,
- Sostenibilitat.

3. APROXIMACIÓ A LA PRÀCTICA DE L'EGIBDH

3.1 Abordament actual de l'EBDH i l'EG:

D'una altra banda, conèixer com s'està abordant la integració dels DDHH i l'EG entre els principals actors i agents de cooperació internacional llença llum sobre com s'interpreten i implementen aquests marcs. En conseqüència, aquest mapeig ens permet primerament conèixer les polítiques i els programes que integren els DDHH i els drets de les dones en el desenvolupament i, en segon lloc, com es tradueixen operativament aquestes polítiques basades en drets.

A la dècada dels 90, el moviment feminista internacional va aconseguir el reconeixement dels drets de les dones a les Conferències Mundials de NNUU. Simultàniament, la Declaració del Dret al Desenvolupament (1986) i l'enfocament del Desenvolupament Humà van propiciar l'apropament entre les polítiques de desenvolupament i els drets humans. Tot això va afavorir que els principals actors i donants comencessin a incorporar, de manera gradual, l'EG i els DDHH. Així, la major part dels països i les agències de cooperació incorporen els DDHH i/o l'EBDH, així com l'EG, a les seves polítiques de cooperació. De fet, la igualtat de gènere és una prioritat política implementada a pràcticament la totalitat dels països del CAD, i 24 de 29 agències informaven de la creixent prioritització política de l'EG (*DAC Network on Gender Equality*, 2014). Això pot estar causat pel generalitzat consens en les estratègies d'implementació de l'EG a través de la 'doble via', és a dir, l'estratègia de la transversalitat d'una banda, i el suport a accions específiques dirigides a dones i al seu apoderament de l'altra, en línia amb el consens adoptat a la Plataforma d'Acció de Beijing (1995) i reforçades posteriorment a través de múltiples resolucions i directrius³. Es tracta de l'enfocament adoptat per l'ACCD i l'operacionalització del qual es desenvolupa a les [Directrius d'equitat entre les dones i els homes de la cooperació al desenvolupament de la Generalitat](#).

Davant d'aquest escenari de consens estratègic, la integració de DDHH es produeix de forma diversa i heterogènia a les visions i pràctiques dels donants.

³ Veure, per exemple, ECOSOC Conclusions acordades (1997-2), Resolució ECOSOC 2001/41, i la Comunitat Europea (COM (96) 67 fin) i el suport de la qual s'ha vist corroborat a l'Informe del Grup d'Alt Nivell del Secretari General de les Nacions Unides sobre l'Agenda per al Desenvolupament post 2015 (GAN, 2013; p. 22).

En aquest sentit, l'OCDE (OECD, 2013) aprecia 5 categories principals d'integració de DDHH (Treball implícit, Projectes de DDHH, Diàleg sobre DDHH, *Mainstreaming* de DDHH i EBDH), i dues generacions de polítiques: una en la qual els DDHH són percebuts com un component de la democràcia i la "governança" implementada a través de projectes concrets, i una segona generació que transversalitza els DDHH al conjunt de la política de desenvolupament.

Per la seva banda, el Banc Mundial (BM) presenta una altra classificació similar, si bé redueix a 3 els models d'integració i abordament dels DDHH (McInerney-Lankford; Sano, 2010; p. 27-29):

(i) *integració no explícita i no sistemàtica*, en què es fa referència a conceptes i dimensions relacionats amb els DDHH, com la salut i l'educació, o focalitzats en grups específics, com dones, indígenes o infants, on els ODM i el sector de la governabilitat són exemples d'aquesta aproximació. No empen el llenguatge de drets, ni fa referència a les obligacions dels estats, ni a marcs normatius.

(ii) *integració de principis de DDHH*: implica una forma més deliberada d'integració, ja sigui estratègica o sectorial, en què principis com la igualtat i la no discriminació, la participació i la inclusió, la rendició de comptes i l'estat de dret són considerats requisits per a l'assoliment del Desenvolupament Sostenible. Són intervencions amb un major compromís a nivell normatiu. Aquí s'inclourien l'Agenda de l'Eficàcia al Desenvolupament i certs programes de gènere i apoderament (McInerney-Lankford; Sano, 2010; p. 34).

(iii) *transversalitat de les obligacions de drets vinculada a l'EBDH*: emfatitza la rendició de comptes i el compliment dels compromisos amb els drets. S'emmarca, doncs, explícitament en el marc dels DDHH i les seves obligacions. Els processos i les activitats de desenvolupament defensen i promouen la realització de drets com a principal objectiu. A la planificació, s'aplica un llenguatge explícit de drets i s'aposta per l'ús de l'EBDH.

Cal assenyalar que, a la pràctica, es tracta d'estratègies que se solapen i són utilitzades de manera simultània, per la qual cosa no s'han d'entendre de manera lineal i progressiva. De fet, alguns autors (D'Hollander, Marx, Wouters; 2014) afirmen que no resulta fàcil realitzar una distinció clara entre elles, ja que donants com USAID, CIDA i AUSAID no apliquen pròpiament un enfocament EBDH, i fins i tot donants com el DFID que han apostat per l'EBDH no han invertit allò necessari per provocar canvis polítics i institucionals.

En el cas de Suècia, considerat un dels països més avançats en l'aplicació de l'enfocament integrat de drets i la igualtat, el govern reconeix aplicar 3 estratègies o instruments: el diàleg de polítiques, els projectes de desenvolupament dirigits a reforçar els DDHH i la democràcia, i la integració de DDHH i la democràcia en la cooperació al desenvolupament com un tot (SMFA, 2003; p. 17). No obstant això, el seu valor afegit resideix, més que en l'adscripció formal a una o altra tipologia, en la coherència entre l'enfocament estratègic-programàtic i els diversos instruments i estratègies operatives desenvolupades juntament amb el suport pressupostari que possibiliten els esmentats enfocaments.

En aquest sentit, a partir de l'experiència en la implementació dels objectius de la Igualtat de Gènere i els DDHH així com de la seva institucionalització, podem concloure que, malgrat els compromisos governamentals i els avenços produïts, la implementació efectiva de drets resulta

limitada i desigual, la qual cosa incideix en la persistència de vulneracions de drets, especialment de dones i grups exclosos, a causa, entre altres factors, dels següents (OCDE, 2014; World Bank, 2011; D'Hollander, 2013b; Uvin, 2002):

- escassa formació i febles capacitats organitzatives i institucionals per a una aplicació coherent en matèria de DDHH i igualtat de gènere en els diferents àmbits i nivells polítics;
- manca de mecanismes de seguiment per avaluar els impactes de les intervencions en termes de drets i d'igualtat de gènere (indicadors i pressupostos de gènere, desagregació de dades);
- limitat finançament i mecanismes de rendició de comptes (accountability) centrats en la promoció dels DDHH, drets de les dones i igualtat de gènere;
- inexistència de polítiques i intervencions dirigides a transformar les causes estructurals que possibiliten la persistència de les vulneracions de drets i bretxes de gènere.

Es per això que pararem especial atenció a aquelles experiències que s'engloben en l'anomenada *segona generació* preocupada per passar de les paraules a l'acció, per a la qual cosa emfatitza la realització efectiva de drets i la rendició de comptes de titulars d'obligacions per donar resposta als esmentats obstacles.

3.2 Mapeig/estat de la qüestió.

Mentre la comunitat de donants afronta de forma diversa i heterogènia la integració dels DDHH i els drets de les dones a les polítiques de cooperació, el conjunt del sistema de Nacions Unides (NNUU), gràcies al procés de reforma iniciat el 1997 que va suposar l'inici d'un procés de "transversalització dels DDHH" (D'Hollander *et al.*, juliol 2013; p. 14) i l'impuls d'una major coherència, va derivar, d'una banda, en l'adopció el 2003 del *Memoràndum d'Entesa sobre EBDH* i, d'una altra, en un major recolzament als drets de les dones i l'equitat de gènere, si bé algunes agències han dut a terme més avenços que d'altres al respecte (per ex., Unicef, Fons de Població de les Nacions Unides -UNFPA-, ONU Dones...).

Davant d'aquest abordament coherent en què l'EG i l'EBDH tendeixen a confluïr, l'OCDE i una bona part de les institucions europees poden englobar-se en la que s'ha denominat *primera generació*, en la qual, a més, tots dos enfocaments es desenvolupen de forma complementària o sumativa, encara que s'és conscient de les seves interdependències (OCDE 1997, 2007).

Així, el CAD de l'OCDE reconeix el 2001 que els enfocaments basats en drets en la reducció de la pobresa reforcen les lleis i les institucions que protegeixen els DDHH (OECD, 2001; p. 19), i encara que l'organisme no adopta explícitament l'EBDH sí assumeix els seus elements a "[Action-Oriented Policy Paper on Human Rights and Development](#)" (2007), on s'ofereixen 10 principis per a la integració dels DDHH a les polítiques de desenvolupament que serveixen com a orientacions bàsiques als donants per al disseny i la programació, així com la identificació d'àrees clau per a l'harmonització de donants i el diàleg polític, i a "[Human Rights and Aid Effectiveness](#)" (2008) en fer referència a com reforça l'efectivitat als DDHH i donar pistes sobre la interpretació dels principis de París sota la mirada dels DDHH, fent-se ressò dels principis de l'EBDH respecte a la participació significativa, la rendició de comptes, la transparència i la no

discriminació. Així mateix, les [“Directrius i Guia sobre la igualtat entre homes i dones”](#) i els [“Principis rectors del CAD en matèria d’eficàcia de l’ajut, igualtat de gènere i apoderament de la dona”](#) (2008) parlen de la necessitat d’incorporar els drets de les dones i l’equitat així com la perspectiva de gènere com a estratègies clau, encara que amb cert sabor instrumentalista⁴.

Respecte a la Unió Europea, cal esmentar el [Consens Europeu sobre Desenvolupament](#) (2005), que subratlla la importància de la protecció dels DDHH, el Bon Govern i la democratització per a la consecució del desenvolupament sostenible, i es compromet a incloure *“un fort component de gènere en totes les seves polítiques i pràctiques en les seves relacions amb els països en desenvolupament”* (paràgraf 19), erigint els DDHH i la igualtat de gènere com a elements transversals a totes les accions europees. A més a més, la igualtat entre dones i homes és un dels objectius de la UE, que desenvolupa nombroses directives i documents⁵ al respecte per instar a la seva incorporació a les polítiques europees.

Per contra, la Comissió Europea ha realitzat en els darrers anys esforços per tal d’alinejar les seves actuacions amb els DDHH ([EU Strategic Framework and Action Plan on Human Rights and Democracy](#), 2012). En aquesta línia, la *Direcció General de Cooperació per al Desenvolupament* (DG-DEVCO) adopta explícitament l’EBDH i promou els DDHH en totes les àrees de la política exterior a [“EU Action Plan on Human Rights and Democracy”](#) (2015).

En la mateixa línia, el Consell Europeu s’ha distanciat dels anteriors en aprovar el 2014 un document ([Council conclusions on a rights-based approach to development cooperation, encompassing all human rights](#)) en el qual subratlla el seu compromís amb l’aplicació efectiva de l’EBDH i ha promogut juntament amb la Comissió una [caixa d’eines](#) per a la seva adequada implementació, en la qual es veu la interrelació i complementarietat entre l’EBDH i la igualtat de gènere reforçada pel requisit d’integrar el *mainstreaming* i l’anàlisi de gènere (European Commission, 2014; p. 7).

Pel que fa als països donants, hem procedit a mapejar alguns dels països donants de l’OCDE⁶ (veure quadre a l’annex 2) identificant quins són els objectius principals assenyalats de les seves polítiques de cooperació internacional, si els drets humans i els drets de les dones hi apareixen prioritzats, i si s’inclouen explícitament l’EBDH i l’EG a la seva programació.

En general, s’aprecien els següents aspectes:

- Existeix un grup de països que adopta o va avançant cap a un enfocament de coherència de polítiques a través de l’enfocament coherent o de *“whole-government”*⁷, mentre que d’altres es limiten a integrar els drets i el gènere a les polítiques de desenvolupament. El primer implica l’aplicació integral de l’enfocament de drets i igualtat de gènere a l’interior dels països.

⁴ *“Mientras que las desigualdades por razón de género resultan costosas y merman los efectos del desarrollo, la igualdad de género y el empoderamiento de la mujer permiten, por el contrario, multiplicar los resultados de las iniciativas de desarrollo”* (paràgraf 4).

⁵ Destaquem: *La Carta de les Dones* (2010), el [Compromís estratègic per a la igualtat de gènere 2016-2019](#), pel qual s’insta a promoure la igualtat de gènere i els drets de les dones, i el [Pla d’Acció de la UE en matèria de gènere 2016-2020](#).

⁶ No exposarem tots els països de l’OCDE, sinó aquells que considerem que poden resultar d’interès per al present informe.

⁷ Marc d’actuació comprensiu i integral que implica una resposta multidimensional i multidisciplinària. Veure, per exemple, CONING, 2009.

Suècia ha elaborat plans i polítiques en pro dels drets de les dones que actualment aposten per un enfocament feminista (Government Offices of Sweden, 2016), i Plans d'Acció nacionals sobre DDHH que involucren i impliquen tots els organismes governamentals. El "Pla Nacional d'Acció en Pro dels Drets Humans 2006-2009" para atenció prioritària a la protecció contra la discriminació, la violència contra les dones, els drets de les persones discapacitades i infància, les minories nacionals i el poble indígena lapó; entre d'altres. Aquests documents, a més, són elaborats complint amb els criteris de participació, rendició de comptes i transparència a través de la [web](#) i els mecanismes establerts.

- En els darrers anys ha existit un notable progrés en l'adopció de l'enfocament EBDH entre els membres del CAD. Dels 11 països presentats al quadre annex, 6 han adoptat l'enfocament, mentre que Austràlia, el Canadà i els Països Baixos semblen avançar en la seva adopció. Això significa que cada vegada són menys els donants que encara consideren els DDHH com un sector o tema, encara que de creixent importància, del desenvolupament i/o el bon govern, encara que no cal dir que una cosa és declarar la integració de l'EBDH i una altra realitzar els esforços requerits per a la seva plena incorporació a la praxi, les estructures i els procediments de treball, com denuncia l'anomenat "re-packaging" (UVIN, 2002).
- Malgrat aquest progrés general en l'ús de l'EBDH i l'Enfocament de Gènere (EG), són pocs els països que han avançat en una major convergència i integració d'ambdós, entre els quals destaquen Suècia, Dinamarca, Noruega, Finlàndia i Alemanya, tot i que hi ha altres països que es troben en un procés de transició, com el Canadà, que ha abraçat l'enfocament feminista i està avançant en l'adopció de l'EBDH, i Austràlia, que estableix un percentatge d'inversions del 80% focalitzat en la integració d'un enfocament transformador de gènere i el parlament del qual ha instat el govern a adoptar l'EBDH.

El més habitual és, no obstant això, la coexistència d'ambdós enfocaments, on la igualtat de gènere s'insereix en el marc de DDHH a través del principi d'igualtat i no discriminació. Un objectiu, aquest de la igualtat, que és assumit, almenys formalment i teòricament, juntament amb l'estratègia de la transversalització de gènere, per la major part dels donants en el conjunt de les polítiques i estructures de cooperació.

- Un altre element de distinció i caracterització rellevant és l'esforç, plasmat en recursos humans, temporals i econòmics, en l'elaboració d'eines (manuals i guies, indicadors, *checklists*...) i en la creació d'espais de capacitació i formació *online* ([Dinamarca](#), Suècia, Països Baixos, [Alemanya](#)). Aquests estris pretenen garantir l'adequada incorporació dels enfocaments EBDH i EG, així com difondre una cultura i coneixements sobre drets.
- En aquesta mateixa línia, els donants més propers a la 2^a generació posen molt èmfasi en la rendició de comptes i transparència a través d'avaluacions majoritàriament internes i la permanent incorporació de lliçons apreses des d'una perspectiva de drets i gènere.

4. EXPERIÈNCIES SUSCEPTIBLES DE SER PRÀCTIQUES EGIBDH.

4.1 El marc polític-estratègic:

En aquest apartat es recullen alguns aspectes trobats en les experiències d'aplicació d'un enfocament en el qual convergeixen l'EBDH i els drets de les dones. En aquest sentit, el sistema de Nacions Unides en general, Unicef i Suècia són alguns dels exemples més rellevants i

coneguts d'aplicació integral i coherent d'un enfocament integrat basat en drets i en la igualtat de gènere.

De la lectura de les experiències d'Unicef i Suècia (veure fitxes descriptives d'experiències nº1 i 2 a l'annex 3) es desprèn que la transversalització dels drets humans i els drets de les dones en la Cooperació al Desenvolupament s'ha acompanyat d'una visió i un marc polític clars reflectits als documents, plans i estratègies compromesos amb els DDHH, els drets de les dones i la igualtat de gènere. No obstant això, suposa també afrontar-ne les implicacions operatives, ja que afecta l'establiment dels objectius institucionals, les aliances, la forma de treball, la planificació i l'ús de recursos. A més a més, han abordat una sèrie de processos facilitadors i el desenvolupament d'instruments que possibiliten l'esmentada operacionalització.

Requereix, per tant, una aposta decidida i continuada per part dels poders públics i recursos econòmics i humans adequats, tot acompanyat d'una apropiació general de l'enfocament. En aquest sentit, resulta interessant detenir-se breument en el cas britànic (veure fitxa experiència nº 3). El DFID va ser una de les primeres agències a adoptar l'enfocament de drets i va habilitar fons específics per finançar organitzacions en l'àmbit dels drets, com el *Civil Society Challenge Fund* (CSCF)⁸, on tots els projectes havien de transversalitzar el gènere. Tanmateix, en els darrers anys el DFID s'ha vist immers en una sèrie de reformes estructurals i estratègiques que han suposat una relegació del marc de drets en les seves polítiques, i en la qual la planificació ha esdevingut més eficient d'acord amb els criteris del *'value for money'*, pel qual es busquen resultats a curt termini oposats a l'enfocament de processos que inspiren els enfocaments EG i l'EBDH. Altres diferències apreciades entre DFID i els dos anteriors són el diferenciat esforç dedicat a les avaluacions i l'escassa consideració de la rendició de comptes del Regne Unit i DFID, així com l'afebliment de l'EBDH en supeditar-ne la implementació a altres objectius, com els ODM.

Pel que fa al gènere, aquests actors adopten l'enfocament basat en drets (EBDH) juntament amb l'objectiu de la igualtat de gènere i el *mainstreaming* o la transversalització de gènere parant atenció a l'elaboració de material de suport (*checklists* i guies) específic on ambdós enfocaments es desenvolupen de forma explícita. Malgrat això, s'aprecia la necessitat de mantenir la formació i demanda de l'anàlisi de gènere per evitar-ne l'evaporació.

DANIDA elabora el 2013 una guia [HRBA Guidance and Screening Note](#) de suport per a la programació EDBH i EG. La novetat resideix en el fet que la guia EBDH incorpora un *checklist* específic de gènere que cal omplir i s'espera que el personal de l'agència reflexioni i respongui les seves preguntes en rebre els *concept notes* o propostes per a la valoració de la seva aprovació tècnica-financera (D'Hollander, Pollet, Beke, 2013; p. 18).

4.1.1 Implicacions operatives que es dedueixen de l'enfocament integrat:

L'adopció d'un enfocament centrat en els DDHH i els drets de les dones comporta una sèrie d'implicacions en l'aplicació pràctica dels principis al llarg de tot el procés de la planificació. I mentre que la participació o la rendició de comptes no generen significatives complicacions, la resta de principis sí. D'aquesta manera, els actors promouen sistemàticament la participació de

⁸ Des del 2010 i fins a la seva finalització el 2015, va donar suport a 526 projectes amb una subvenció de fins a 500.000€ cada projecte, durant un període de 3 a 5 anys. Més info a TRIPLE LINE CONSULTING, 2015; i IOD PARC, 2015. Per veure formularis utilitzats, accedir a l'[arxiu històric](#).

persones, famílies i comunitats que tradicionalment han estat excloses de la planificació i presa de decisions i donen suport als lideratges, l'enfortiment d'organitzacions, l'ús de metodologies participatives i la generació d'espais de participació (taules, comitès...).

Quant a la rendició de comptes, s'accepta àmpliament que quan els estats ratifiquen els marcs normatius (per exemple, la Convenció de Drets de la Infància –CDI–, la CEDAW...), voluntàriament accepten les obligacions de respectar, protegir, promoure i complir els drets contemplats. Així, estan obligats a implementar-los als seus marcs nacionals i a rendir comptes de la seva aplicació, essent legalment responsables davant la ciutadania. En aquest marc, els actors de desenvolupament acompanyen els estats en els seus processos d'adaptació, donant suport a accions per a la reforma legislativa i la capacitació institucional, alhora que impulsen processos de transparència i mecanismes de rendició de comptes de les seves accions.

No obstant això, els principis d'universalitat i indivisibilitat posen en escac la prioritització geogràfica i sectorial tan habituals entre els actors de desenvolupament, mentre que les consideracions de gènere són reduïdes al principi d'igualtat i no discriminació, obviant que l'EG i l'objectiu de la igualtat de gènere afecta tots i cadascun dels principis.

Tant Suècia com DANIDA, Unicef i DFID resolen aquest punt a través de la identificació dels factors d'exclusió i vulneració de drets, prioritzant els grups més marginats [enfocament *pro-poor*, o en el cas d'Unicef(1999), l'estratègia "*Reaching the unreached*"] identificats durant les anàlisis diagnòstiques (anàlisi causal, situació de drets, anàlisi de gènere).

Pel que fa a la indivisibilitat, la seva resolució passa per explorar abordaments més integrals i sistemàtics, una qüestió que s'abordarà amb més detall més endavant.

A més, l'aplicació d'aquests principis pot acompanyar-se de tensions, atès que un enfocament excessivament "legalista" i/o emfàtic en les obligacions legals (D'Hollander, Marx, Wouters, 2013; p. 240) pot generar resistències entre governs i actors locals, per la qual cosa alguns donants, com Suècia i Dinamarca, adopten una aproximació pràctica caracteritzada per no explicitar aquests principis als acords de col·laboració amb països resistents. Per contra, l'agència alemanya BMZ requereix com a condició per a la implementació de programes i projectes d'avaluacions d'impacte de drets que s'asseguri que no es produiran desplaçaments forçats ni expulsions i que les condicions laborals siguin adequades.

El que tot just s'ha exposat justifica la importància de la contextualització o el focus-país ("*country level focus*") (Unicef, 1998; p. 12) que fa referència a la necessitat, malgrat el principi d'universalitat, d'adaptar les estratègies d'implementació a les realitats de cada país, tot i que s'especifica que sota cap circumstància un estat no podrà violar drets o permetre'n la violació al·legant manca de recursos així com dels recursos i *expertise* de les organitzacions que les implementen (PNUD, 2000).

4.2 Experiències d'institucionalització:

La promoció de l'enfocament integrat EGIBDH només serà real si també és adoptat a l'interior de les mateixes organitzacions, la qual cosa suposa iniciar una sèrie de transformacions organitzatives requerides per implementar l'enfocament. En aquest sentit, calen perfils,

experiències i metodologies de treball concretes, com lideratges d'equips i enfocaments multidisciplinars i interseccionals, allunyats del model fragmentat de projectes (Lewin, 2000).

Entre les principals dificultats per a l'adequada institucionalització EGiBDH s'identifica la designació de punts focals que es troben en posicions d'escassa autoritat i sobrecarregats de responsabilitats i tasques, gestionant temes transversals considerats menys prioritaris o amb menor definició de tasques, així com les formacions puntuals, bàsiques i desenvolupades amb escàs temps on és difícil profunditzar en el seu maneig i complexitat, que s'agreuja amb l'alta mobilitat del personal i la volatilitat de la direcció política. Finalment, l'heterogeneïtat dels equips tècnics i la bretxa existent entre les oficines centrals i les oficines en el terreny compliquen la cohesió.

Per resoldre aquests obstacles, donants com Suècia i Unicef estan explorant la posada en marxa d'una organització de treball horitzontal i incrementant els nivells d'interacció, comunicació i coordinació a través d'equips multisectorials, la qual cosa facilita l'apropiació, el coneixement i la superació de la visió sectorial i facilita, a més a més, temps i espais per generar ambients favorables a l'aprenentatge i intercanvi, la reflexió crítica i l'anàlisi col·lectiva (Frankovits, 2006; p. 62).

Les ONG també han abordat a l'interior de les seves entitats processos de canvi organitzacional, i de l'experiència de "Save the Children" (STC, 2005; O'Neill, 2007) s'extreu que un abordament legalista genera resistències i que el procés requereix temps i formació (Harris-Curtis, 2005). A més, el procés de canvi ha de ser transparent perquè els canvis sempre generen tensions que poden ser minimitzades amb comunicació i un lideratge hàbil en la resolució i gestió de conflictes.

Això anterior posa de manifest que la incorporació de l'EG i l'EBDH requereix promoure una cultura de drets sensible al gènere⁹ [o feminista, com expliciten els governs de Suècia i el Canadà (Global Affairs Canada, 2006) o l'[Aliança d'OSC per a l'Eficàcia del Desenvolupament-CPDE](#)] a través de l'enfortiment de capacitats i l'aprenentatge d'experiències, juntament amb recursos específics, mecanismes d'implementació i seguiment impulsats al més alt nivell.

La iniciativa [UN-SWAP](#) (*Pla d'Acció sobre Equitat de Gènere i apoderament de Dones del sistema de Nacions Unides*) iniciada el 2012 té l'objectiu d'implementar la política d'igualtat de gènere al conjunt del sistema impulsat pel seu màxim òrgan executiu.

UN-SWAP està coordinada per ONU Dones i assigna, per primera vegada, estàndards comuns d'acompliment relatius al gènere a totes les entitats de NNUU concretats en 15 indicadors d'acompliment, que avalen el progrés de la igualtat de gènere i l'apoderament de les dones mitjançant l'establiment de polítiques i plans, mecanismes de seguiment i avaluació, assignació de recursos i capacitació de personal, entre altres aspectes, garantint, d'una banda, el compliment dels compromisos amb l'equitat i, de l'altra, una major transparència i rendició de comptes.

4.3 Experiències operatives i eines per a la implementació EGiBDH:

Com ja s'ha anat assenyalant, una adequada operacionalització EGiBDH requereix, a banda d'una sòlida visió políticoperativa, els següents elements:

⁹ Veure acció 2 de l'informe del Secretari General sobre "[Fortalecimiento de las Naciones Unidas: un programa para profundizar el cambio](#)" (A/57/387, 9 setembre 2002).

- Una planificació i implementació que parteixen de l'anàlisi de la situació dels DDHH en un país i del marc de protecció normatiu existent, així com d'una anàlisi de gènere i la identificació de titulars d'obligacions i drets a les diferents àrees;
- L'aplicació dels principis dels DDHH (participació, igualtat i no discriminació, rendició de comptes i transparència) amb perspectiva de gènere;
- Rellevància dels processos;
- L'avaluació dels impactes respecte a les relacions i/o bretxes de gènere i els DDHH.

Amb l'objectiu d'ajudar en aquest procés de programació, els diferents actors han elaborat un ampli conjunt d'eines, procediments i guies per a la programació i incorporació dels enfocaments que, en molts casos, s'acompanyen d'eines específiques i *checklists* adequats a les diverses temàtiques¹⁰. En el cas de les agències de NNUU, es tracta de material que sistemàticament incorpora de manera explícita els DDHH i l'EG com a principis guies, tal com insta l'Assemblea General de NNUU¹¹. En el cas dels donants, algunes agències combinen aquesta visió convergent amb materials temàtics i/o sectorials¹².

En general s'observa que, d'una banda, es tendeix a fer servir eines i marcs analítics "tradicionals" tot adaptant-los als enfocaments EBDH i EG. De l'altra, s'estan explorant altres marcs i instruments més ajustats als principis i requeriments EG i BDH, especialment en allò relatiu als models analítics i la consideració de processos. En aquest sentit, i sense pretendre aprofundir en les crítiques al Marc Lògic (Bakewell & Garbutt, 2005), entitats com ONU Dones i Sida estan compromeses amb l'exploració d'enfocaments més flexibles (veure punt 4.5), encara que les avaluacions dutes a terme per Sida mostren que malgrat aquests esforços, els seus socis continuen aferrats al marc lògic, cosa que dificulta el canvi del sistema (Christoplos, 2014).

4.3.1 Anàlisi de situació i diagnòstiques:

A les ja conegudes eines diagnòstiques, especialment les desenvolupades per l'EG, les metodologies participatives i el marc 'Do No Harm' en contextos humanitaris (CDA, 2004) s'afegeix un altre tipus d'eines més ajustades a l'EG i BDH, com l'**Anàlisi del Poder**, en existir un creixent consens sobre el fet que es requereix la comprensió de les relacions i dinàmiques de poder per abordar les asimetries en l'accés als recursos per incidir i transformar els contextos en els quals operem, malgrat la reticència per part de molts actors a qualsevol al·lusió al poder/la política.

Aquesta eina, desenvolupada per l'Agència Sueca de Desenvolupament Internacional (Sida) i actualment utilitzada per diversos donants, respon a la recomanació plantejada al Pla 2010–

¹⁰ Alguns exemples UNEG: "[Evaluability Assessments of the Programme Country Pilots: Delivering as One UN](#)", 2008; UNFPA: "[A Human Rights-Based Approach to Development Programming. Practical Implementation Manual and Training Materials](#)", 2010; WORLD HEALTH ORGANIZATION: "[Human Rights and Gender Equality in Health Sector Strategies: How to Assess Policy Coherence](#)", 2011; UNWomen: "[Gender Mainstreaming In Development Programming: Guidance Note](#)", 2014; UNDP: "[Marginalised Minorities in Development Programming: A UNDP Resource Guide and Toolkit](#)", 2010.

¹¹ Veure, per exemple, Resolució ECOSOC sobre "[Transversalización de la perspectiva de género en todas las políticas y programas del sistema de NNUU](#)" (E/RES/2007/33); Resolució de l'Assemblea General 67/226 sobre "[Revisión cuatrienal amplia de la política relativa a las actividades operacionales del sistema de las Naciones Unidas para el desarrollo](#)".

¹² Sida: "[A Human Rights Based Approach to Peace Building](#)" (2015) i "[A Human Rights Based Approach to Environment and climate change](#)" (2015); BMZ: "[Human Rights in Practice: Fact Sheets on a Human Rights-Based Approach in Development Co-operation](#)" (2010) i "[Gender Equality in Development Policy. Fact Sheets on Gender Equality in Development Co-operation](#)" (2011); DANIDA: "[Gender Equality Programming](#)" (2008), "[A Human Rights Based Approach to Denmark's Development Cooperation – Guidance and Inspiration for Policy Dialogue and Programming HRBA Guidance Note](#)" (2013) i "[Best practices for including indigenous peoples in sector programme support. Tool Kit](#)" (2004).

2014 “*Change for Freedom*” com a part de l’anàlisi situacional de la pobresa. Ha estat aplicada a diversos països i regions de l’Àfrica, l’Àsia i Llatinoamèrica i s’ha elaborat, a més, una [guia pràctica](#) (Pettit, 2013) que ofereix pistes sobre la seva operacionalització, i encara que pot ser emprada per a l’elaboració de programes-país, Sida considera que resulta més eficaç si se centra en aspectes rellevants concrets, per a la qual cosa incorpora un *checklist*.

Es tracta d’una anàlisi de tipus qualitatiu centrada en la distribució del poder, formal i informal, als diversos espais (públic, privat i comunitari) i afegeix la dimensió sociocultural considerant aspectes com la cultura, els valors i sistemes de creences compartides que en altres anàlisis queden exclosos. D’altra banda, comprèn les relacions de gènere de forma explícita, encara que el seu ús no substitueix l’anàlisi de gènere que també cal dur a terme.

En una línia similar encara que amb un matís menys transformador, l’agència britànica DFID ha desenvolupat un instrument denominat ‘*Drivers of Change*’ (DoC) per identificar les estructures, els agents i les institucions implicades, tant els interns al país com els externs, que permeten explorar les oportunitats, els obstacles i les motivacions per a un canvi en la reducció de la pobresa. Tot i que amb la revisió dels estudis de casos es pot observar que la incorporació de l’anàlisi de gènere varia en funció dels equips i dels països, els casos de Malawi i Etiòpia exemplifiquen com treballar en la identificació de les dinàmiques de gènere i els actors i els marcs que incideixen en la vida de dones i nenes (Browne, 2014).

Per últim, convé esmentar el [Cub del Poder](#), un instrument que explora la relació entre Poder, Participació i Canvi Social (Vela i Espinosa, 2011) a diversos espais i nivells incloent l’àmbit privat, la qual cosa el dota de gran interès per a l’anàlisi de gènere. Aquesta iniciativa, promoguda al començament per l’IDS (*Institute of Development Studies*) i en la qual actualment participen diverses ONG, com Oxfam, compta amb considerables recursos (matriu del poder, guies...), encara que la incorporació del gènere resulta heterogènia i de vegades roman invisible.

De l’experiència de Sida (2006, annex 1) i DFID (Warrener, 2004; i DFID, 2004, 2005a, 2005b) es desprèn que, entre els molts reptes que la inclusió d’aquests instruments comporta, es troben les capacitats, especialment per integrar el gènere en la seva anàlisi, la participació i la necessitat de períodes temporals a llarg termini, mentre que entre els impactes positius s’esmenta la identificació de nous socis, com grups informals, i una millora en la capacitat per al treball col·laboratiu amb altres departaments governamentals, especialment els organismes d’assumptes exteriors.

4.3.2 Eines per a la planificació:

Tot i que existeixen diversos i múltiples instruments per a la planificació, ens centrarem en els relatius a l’ús d’Indicadors que promoguin la convergència dels enfocaments EG i EBDH i als marcs centrats en Resultats, com la Gestió basada en Resultats (GbR), per observar el seu ampli ús en ser emprats pel conjunt de Nacions Unides (UNDG, 2011), així com les seves agències (UNIFEM, 2005; UNFPA, 2010; PNUD, 2009) i donants, com DANIDA (Boesen, 2005) i Sida, entre d’altres. Així mateix, el GbR resulta d’interès per les possibilitats de la seva adaptabilitat a l’enfocament integrat EGIBDH, malgrat les seves limitacions, en posar el focus en l’assoliment de resultats de forma que els processos, productes i serveis contribueixin a la consecució dels resultats de DDHH i Igualtat, pal·liant en part la limitada visió del Marc Lògic com a eina de

planificació. Així, Sida ha elaborat una guia (SMFA, 2014) en la qual barreja la terminologia de la perspectiva de drets amb la situació diferenciada de les dones i el marc de resultats.

UNIFEM va ser una de les primeres agències a engemar la GbR des d'una perspectiva de drets a la qual s'incorpora la CEDAW i l'EG, tot elaborant guies (2005, 2007) per ajudar el personal a planificar, acompanyar i avaluar els programes parant atenció a l'assoliment de resultats (canvis en les capacitats institucionals i actitudinals de titulars) i dels impactes (canvis en les condicions de dones i homes en la realització de drets), així com els processos generats (UN Women, 2011).

Pel que respecta als indicadors, l'OHCHR (2008) recomana treballar amb 3 categories d'indicadors de forma que no ens limitem a tenir en compte les mesures necessàries per fer efectiu un dret (*indicadors estructurals*), sinó que també es valora l'abast, la cobertura i el contingut de les estratègies, els plans, els programes o les polítiques o altres activitats (*de procés*), així com els impactes i assoliments en el grau de realització dels drets. Tot això sense oblidar "*fer explícites les manifestacions concretes de la desigualtat de gènere*" (Murguialday, 2008; p. 29).

El seu mesurament es complica pel fet que els drets compten amb un aspecte objectiu i un de subjectiu (Thede, 2001), i cal tenir en compte tots dos, la qual cosa problematitza la construcció d'indicadors que recullin l'experiència d'alguns drets. En aquest sentit, convé assenyalar que cal desenvolupar indicadors de caràcter qualitatiu dirigits a mesurar aspectes com la participació i l'apoderament (Veneklasen, 2007; Murguialday, 2007).

A més a més, els indicadors poden mesurar diversos aspectes (PNUD, 2006) com, per exemple, el grau de compliment per part dels estats de les seves obligacions pel que fa als DDHH i/o la realització en la pràctica, és a dir, les violacions o el gaudi dels drets, posant l'accent en la responsabilitat dels estats. En aquest cas, destaquem els marcs internacionals i els mecanismes de seguiment i vigilància que se'n deriven, com la [CEDAW](#), [El Cairo](#), el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals (PIDESC), etc., que juntament amb els marcs regionals desenvolupen una sèrie d'indicadors per al seu adequat compliment i/o seguiment que han d'ésser utilitzats com a referents¹³. Així mateix, podem referir-nos a iniciatives com el [Cingranelli-Richards \(CIRI\) Human Rights Data](#), que quantifica anualment, des del 1981, el nivell de respecte a 15 drets per part de 202 governs, i [HURIDOCs](#), una xarxa global d'ONG que realitzen el seguiment de violacions de DDHH a través de la base de dades [OpenEvsys](#), tot contribuint a la rendició de comptes.

A aquests indicadors s'afegeixen altres indicadors específics promoguts especialment per les agències i organitzacions especialitzades. Per exemple, l'OIT ([treball decent](#)), Unesco [dret a l'educació -Tomasevski, 2004 (p. 341-388)- i Cultura (Unesco, 2011)], Unicef ([drets infància](#)) i UNFPA (drets i salut sexual i reproductiva¹⁴), o d'altres centrades en un dret específic, com l'aigua i el sanejament¹⁵, un grup (pobles indígenes¹⁶) o una modalitat (Acció Humanitària¹⁷).

¹³ Veure, per exemple, OEA: "[Indicadores de progreso para la medición de derechos contemplados en el Protocolo Adicional a la Convención Americana sobre Derechos Humanos en materia de derechos económicos, sociales y culturales "Protocolo de San Salvador."](#)" Organización de los Estados Americanos, Washington, 2015. ZAPATA, Daniela: "[Indicadores para el cumplimiento de la Convención sobre la eliminación de todas las formas de discriminación contra la mujer](#)". CEPAL. Santiago de Chile, diciembre de 2007.

¹⁴ Veure [indicadors d'interès per a Costa Rica](#).

¹⁵ [Metas e Indicadores Post-2015 en Agua y Saneamiento. Una Revisión desde un Enfoque de Derechos Humanos \(2013\)](#)

Convé assenyalar la necessitat, a més a més, de comptar amb indicadors que aborden aspectes qualitius com la participació i l'apoderament, claus en l'enfocament integrat EGIBDH.

En una avaluació promoguda per Sida (Jupp, 2010) es presenta una experiència d'una avaluació participativa en la qual es va procedir a mesurar l'apoderament i el canvi a Bangladesh a través de l'opinió dels mateixos participants i el teatre representat per dones d'una banda i per homes de l'altra. De la representació teatral s'identifiquen les categories d'experiència i dimensions de canvi (per ex. apoderament social, apoderament econòmic, polític...) i se n'extreuen els indicadors. D'aquesta forma, s'identifiquen els àmbits sobre els quals incidir així com els processos i resultats que poden ser formulats com indicadors per posteriorment ser monitoritzats i avaluats tenint en compte els diferenciats requeriments de dones i homes.

4.3.3 Aplicació dels principis EGIBDH:

L'enfocament integrat EGIBDH emfatitza la importància dels processos, reforçats pels principis explicitats als DDHH que s'erigeixen tant en mitjans i estratègies com en fins pròpiament. Així, d'una banda, cal promoure la **participació** de titulars i l'ús de metodologies participatives (veure experiència PRAM promoguda pel DFID als annexos) i alhora incloure l'objectiu de la **igualtat de gènere** acompanyat per la transversalització de la perspectiva de gènere. D'altra banda, un altre dels elements i aspectes característics d'aquest enfocament integrat és la rellevància de la **transparència** i la **rendició de comptes** que deriva del reconeixement de les persones com a subjectes actius i titulars de drets, tot establint els deures i les obligacions dels Estats en el respecte, la protecció, la promoció i el compliment dels DDHH.

En aquest últim àmbit destaca la centralitat atorgada per alguns donants, com Suècia, a les avaluacions a les quals dediquen grans esforços, concebudes com instruments per a l'aprenentatge i la millora contínua (Sida, 2016). És per això que Sida es compromet, d'una banda, a donar suport a les capacitats dels seus socis i, de l'altra, a promoure avaluacions¹⁸ internes adaptades als requeriments de drets i EG per avaluar els processos impulsats, conèixer les necessitats d'aprenentatge i promoure així les capacitats organitzatives, o analitzar què funciona i què no, elaborant procediments interns per dur a terme les esmentades avaluacions amb guies per a la planificació, gestió i presa de decisió per part de l'agència¹⁹.

Convé recordar, com es desprèn de l'anàlisi realitzada per AWID (Batliwala; Pittman, 2010) sobre Monitorització i Avaluació, que els actuals marcs no són adequats per mesurar el canvi ni permeten entendre realment si s'ha operat un canvi o si s'han alterat les relacions de gènere, al ser models lineals centrats en les relacions simplistes de causa–efecte i, consegüentment, més centrats a mesurar l'acompliment (*inputs* i resultats de programes i projectes) que els processos i canvis operats, per a la qual cosa recomana incloure l'enfocament feminista. En aquest sentit,

¹⁶ Veure "[Indicadores de derechos relevantes para pueblos indígenas. Una aproximación desde categorías culturales y colectivas](#)". A Berraondo; Martínez de Bringas, 2011 (p. 138-170).

¹⁷ Veure, per exemple, la [Carta Humanitaria y Normas Mínimas para la Respuesta Humanitaria](#) (2011) desenvolupada pel projecte ESFERA, o el "[Key Humanitarian Indicators](#)" (2012) de l'Inter-Agency Standing Committee (IASC).

¹⁸ Sida distingeix dues categories d'avaluacions: les estratègiques i les descentralitzades. Mentre que les primeres són decidides per la Direcció General per la seva importància per al conjunt de l'agència, coordinades per la Unitat de Planificació, Monitoratge i Avaluació i implementades en col·laboració amb les àrees implicades de Sida i/o les missions a l'estranger, les avaluacions descentralitzades se centren en programes o projectes específics i són comissionades per les oficines-país i/o les diverses unitats o àrees.

¹⁹ Veure SIDA: "[Looking Back, Moving Forward. Sida's Evaluation Manual](#)" (2007); "[A Manual on Contribution Management](#)" (2005). Compta, a més a més, amb un sistema de gestió electrònica `Trac`: "[Transaction costs and Development aid through Sida. A pre-study for a strategic evaluation](#)" (2014).

les avaluacions participatives faciliten la integració de principis com la participació, el gènere i la rendició de comptes, i per això són altament valorats fins i tot en contextos humanitaris (UNHCR, 2015). No obstant això, cap instrument desplegat de manera única no pot abordar la complexitat, per la qual cosa DANIDA suggereix incloure a les seves avaluacions diverses eines per assegurar la correcta consideració dels enfocaments, com per exemple l'anàlisi políticoeconòmica, l'anàlisi de gènere i l'EBDH (DANIDA, febrer 2013).

La societat civil també compta amb iniciatives interessants de rendició de comptes i transparència. Destaca la iniciativa liderada per l'*Aliança de les OSC per a l'Efectivitat del Desenvolupament* (CPDE) entorn als 8 [Principis d'Estambul per al desenvolupament de l'efectivitat de les OSC](#) (veure fitxa descriptiva a l'annex) que, encara que voluntaris, guien el treball i les actuacions de les OSC, que es comprometen a respectar i promoure els DDHH, i els drets de les dones i les nenes, tot i que no expliciten expressament l'adhesió a l'EBDH.

D'una altra banda, trobem noves iniciatives dirigides a realitzar el seguiment dels titulars d'obligacions. Un cas d'interès és l'anàlisi de l'assignació dels pressupostos governamentals com instruments per al seguiment de les seves obligacions legals (Elson, 2005 i 2006) per part de la societat civil, tant de pressupostos generals com d'aspectes concrets, com els Drets i la Salut Sexual i Reproductiva (Federació Internacional de Planificació Familiar, 2014).

La Iniciativa de Pressupostos per a les Dones a Sud-àfrica és un programa promogut pel Secretariat de la Commonwealth, que des del 1995 promou l'anàlisi conjuntament amb dues ONG, en què s'examina en quina mesura els departaments utilitzen els seus pressupostos per prioritzar i implementar disposicions que condueixin a una millora en la vida de les dones. En aquest marc la despesa pública s'analitza des de 3 prismes: pressupost assignat a projectes específics de dones; accions afirmatives i altres polítiques en ocupació pública dirigides a promoure l'ocupació femenina; fons assignats a les polítiques i programes governamentals i els seus impactes sobre dones i homes. (Bhatnagar et al., 2003)

Un altre àmbit que ha despertat una creixent preocupació és la rendició de comptes i el seguiment de les actuacions i els impactes de les corporacions i companyies privades²⁰ sobre els col·lectius i les persones més exclosos, per a la qual cosa s'han creat materials i instruments específics, com l'eina autoavaluativa desenvolupada pel *Danish Institute for Human Rights* (2006) concebuda per detectar els riscos als DDHH i els impactes provocats per les actuacions de corporacions en totes les parts interessades, incloent el personal, les comunitats locals, els clients i els governs amfitrions.

Així mateix, els espais web i *online* posen en pràctica el principi de transparència a través de la difusió i el lliure accés a materials i avaluacions, per la qual cosa el seu ús s'està incrementant, com denoten les iniciatives del sistema de gestió d'informació *online*, [sistema GATE](#), la comunitat virtual pràctica d'avaluació dels ODS des d'una perspectiva de Gènere [EVALGender](#), o el [Donor Tracker](#), que duu a terme el seguiment de l'AOD i l'actualització dels marcs i compromisos polítics realitzats pels donants.

4.4. Línies i Objectius Estratègics PD

²⁰ Veure, per exemple, Observatori del Deute a la Globalització (ODG): "[Atlas de la antiooperación española en los países del Sur](#)", 2012.

Alguns autors (Frankovits, 2006: p. 59; Munro, 2009: p. 187-208) afirmen que un dels principis de DDHH més problemàtics és el de la indivisibilitat, és a dir, que un dret no pot ser abordat en detriment d'un altre dret o de manera aïllada. Tanmateix, a la pràctica la limitació en recursos, tècnics, humans i financers, justifica l'establiment de prioritats (PNUD, 2000; p. 23). Així mateix, per Frankovits la superació de l'enfocament fragmentat i sectorial dels projectes resultaria menys problemàtica en el cas d'agències i actores amb un mandat més definit, com Unicef i ONU Dones, mentre que en organismes amb un mandat ampli la seva aplicació origina seriosos dilemes.

La superació d'aquesta contradicció s'aborda de diverses maneres, encara que en qualsevol cas les línies estratègiques i/o sectorials s'ajusten als DDHH o als principis EBDH. Alguns actors, com l'agència alemanya BMZ, abracen el principi del '*Do No Harm*', pel qual es comprometen que una intervenció no danyi o menyscabi cap dret a la zona objecte d'actuació, per a la qual cosa se serveixen d'avaluacions d'impacte, desenvolupades més endavant (D'Hollander, Marx, Wouters, 2014).

Per la seva banda, Urban Jonsson (2003; p. 32) considera que aquest problema se solucionaria en part en focalitzar la intervenció en les causes de les violacions de drets, ja que, en fer-ho així, sovint es contribueix a resoldre diversos problemes diferents a diferents sectors, la qual cosa, al seu torn, condueix a respostes multisectorials més que no pas merament sectorials. Una altra forma de superar els tradicionals enfocaments sectorials o basats en problemes (*problem-focused approaches*), segons ell, seria tendir a visions més temàtiques, com la planificació basada en el "cicle vital" ("*life-cycle programming*") desenvolupada per Unicef.

Unicef promou una programació basada en el cicle de vida del/de la menor. Aquest abordament comprensiu que inclou anàlisis de gènere fa referència a polítiques i serveis que van des del naixement fins als 8 anys i es dirigeixen a mares, pares, cuidadors i serveis comunitaris. Inclouen atenció a la salut, nutrició, educació, aigua i sanejament a llars i comunitats, contribuint a satisfer les necessitats cognitives, emocionals, socials i físiques dels/de les menors.

Per Suècia, un dels actors que aposten per transversalitzar la perspectiva de drets a tots els programes i eixos de treball, la prioritització en àrees temàtiques d'intervenció no resulta un impediment per adoptar un abordament multisectorial, ja que no "*és possible fer clares distincions entre àrees*"²¹, atès que les problemàtiques afecten sovint diverses àrees d'actuació. Posen d'exemple l'aigua, un recurs crític tant per a la salut com per al desenvolupament sostenible, que alhora pot ser origen de conflictes. La transversalització l'asseguren amb formació i posant èmfasi en la selecció de projectes que es realitza a partir de *checklists* per comprovar que els projectes integren una mirada a la població més pobre, l'enfocament de drets i una anàlisi de gènere (Sida, 2005), alhora que aposten per abordaments interseccionals.

No obstant això, avui dia l'abordament sectorial segueix sent majoritari. És per això que ens detindrem en algunes experiències i pràctiques desenvolupades en el marc dels sectors prioritaris de l'ACCD. En aquest sentit, els objectius estratègics de la cooperació catalana per al període 2015-18 són dos: la defensa, la garantia i l'exercici dels drets humans de les dones i dels drets col·lectius dels pobles desenvolupats en tres línies estratègiques: Desenvolupament, Acció Humanitària i Educació per al Desenvolupament (EpD).

²¹ Pres del web de Sida: "[Our fields of work](#)", la darrera actualització del qual és del 7 d'abril del 2015.

4.4.1 Drets de les dones:

El corpus dels drets de les dones s'ha anat omplint de continguts al llarg de les últimes dècades gràcies al mateix desenvolupament del sistema de DDHH afavorit per les diverses conferències i cimera internacional on es presta especial atenció a col·lectius com les dones, els pobles indígenes, les minories, la infància, les persones amb diversitat i en moviment (desplaçades, aïllades, refugiades)²²; juntament amb l'adopció del primer instrument jurídic internacional dels drets de les dones, la CEDAW, el 1979.

A causa de la rellevància del notori increment d'atacs als defensors de drets, bona part dels donants està prestant major atenció a la protecció d'activistes i organitzacions de defensa de drets, especialment els centrats en la defensa dels territoris, la identitat de gènere i els drets sexuals i reproductius. En aquest sentit, donants com Sida, DANIDA i Alemanya han erigit la protecció de defensors de drets humans i activistes LGTBI en una prioritat en els seus plans i en les seves intervencions (SMFA, 2010) i s'han creat nombrosos fons, com el gestionat per l'[Instrument Europeu per a la Democràcia i els DDHH](#) (EIDHR) (veure a l'annex fitxa nº 9).

4.4.2 Pobles indígenes:

DANIDA presta una atenció especial a aquesta àrea erigint-la en una prioritat transversal. Al mateix temps, ha elaborat una estratègia específica (DANIDA, 2004b) i una eina per donar suport a la seva incorporació programàtica oferint pistes per abordar els drets indígenes en un abordament sectorial (DANIDA, 2004a).

Pel que fa al PNUD, les principals àrees de suport i col·laboració prioritzades per l'agència després de dur a terme un procés consultiu són (PNUD, 2001):

- *Participació i representació* en tots els nivells de presa de decisions;
- El reconeixement del dret a l'*autodeterminació*;
- *Prevenició de conflictes i construcció de pau*, inclosa la (re)integració de desplaçats;
- Un *medi ambient i desenvolupament sostenible* basat en la seva pròpia cosmovisió, en equilibri entre la terra, la natura, les persones i l'esperit;
- Analitzar els *efectes de la Globalització* sobre els mitjans de vida, especialment quant a la seguretat alimentària, la titularitat de les terres, l'equitat de gènere, els drets de propietat intel·lectual i cultural, i els coneixements indígenes.

Entre les iniciatives impulsades per donar suport i valor als coneixements dels pobles indígenes, es troba el [LINKS](#), promogut per UNESCO. Aquest programa busca promoure els *Sistemes de Coneixements Locals i Indígenes* mitjançant l'impuls a les llengües, els sistemes de classificació, les pràctiques d'utilització de recursos, les interaccions socials, els rituals i l'espiritualitat.

Ara bé, l'experiència d'algunes ONG, com Humanas, treballant amb pobles indígenes (veure fitxa 9 a l'annex 3) ens recorda que l'enfocament de gènere és una qüestió àmpliament rebutjada per considerar-se aliena a la seva cosmovisió de la dualitat de la persona i la comunitat, una visió que oculta la violència de gènere i en dificulta l'abordament i la resolució.

4.4.3 Acció humanitària:

²² Entre ells i sense pretensió de sistematicitat, infància (Nova York, 1990); medi ambient (Río, 1992); DDHH (Viena, 1993); drets sexuals i reproductius (Cairo, 1994); dones (Beijing, 1995); alimentació (Roma, 1996); pobles indígenes (Nova York, 2014).

Val la pena destacar que el plantejament del “nou humanitarisme” desenvolupat durant les últimes dècades s’assenta en principis EBDH on les persones són percebudes com protagonistes (Fox, 2001; p. 275–289). Aquest marc emfatitza els aspectes de prevenció, protecció, enfortiment de capacitats i recursos locals, la participació de les persones en la prevenció, gestió i resolució de les crisis, la igualtat de gènere i el respecte als DDHH, aspectes tots aquests que s’han anat incorporant en els marcs estratègics i les normes d’actuació humanitàries, com per exemple el [Projecte Esfera](#) i/o la [Norma Humanitària Essencial en matèria de qualitat i rendició de comptes](#). Ambdues iniciatives són codis de principis que, encara que voluntaris, permeten alinear els procediments i els marcs de verificació en incorporar [indicadors associats](#).

Una altra iniciativa rellevant entre els donants és l’[HumanitarianResponse.info](#) promogut per UNOCHA per a la coordinació d’actors i el [treball de clústers](#) inclòs el gènere, i en la qual difon informació i estadístiques rellevants, marcadors de gènere fins i tot; així com el [Good Humanitarian Donorship](#), un fòrum promogut el 2003 per 17 donants, que actualment compta amb 42 membres i que potencia el treball coordinat i la pràctica harmonitzada a través del compromís de posar en marxa un marc de 23 [Principis i Bones Pràctiques](#) per a la *bona donació humanitària*, que, tot i no comptar amb un llenguatge de drets i resultar cec al gènere, recull els principis EBDH²³.

A més d’aquestes experiències, diferents actors han desenvolupat metodologies participatives en contextos humanitaris, recomanacions per integrar col·lectius vulnerables²⁴, eines i marcadors de gènere²⁵, i marcs d’anàlisi diagnòstiques que integren l’EG i l’EBDH, com el ja esmentat ‘Do No Harm’ (CDA, 2004), entre d’altres.

El Secretari General va presentar al Consell el 6 de abril de 2010 un informe (S/2010/173) elaborat després d’un procés de consulta en el qual van participar els Estats Membres i la societat civil en el qual es proposava un conjunt de 26 indicadors per a realitzar el seguiment de l’aplicació de la resolució 1325 (2000). Entre maig i juliol de 2010 es van realitzar consultes amb grups regionals, estats membres i experts a fi de rebre’n les contribucions. Aquest procés, coordinat per l’Oficina de l’Assessora Especial en Qüestions de Gènere i Avenç de la Dona i UNIFEM, va concloure amb la presentació dels indicadors consensuats a l’[Informe del Secretari General “La mujer y la paz y la seguridad” S/2010/498](#) de 28 de setembre de 2010.

Aquesta proposta ha estat la base per a l’elaboració del [Sistema d’indicadors SI1325](#) per Corporación Humanas Colombia per realitzar el seguiment de l’aplicació de la Resolució 1325 i elaborar els Informes de seguiment a la 1325 a Colòmbia.

4.4.4 Educació per al desenvolupament:

²³ Així es fa referència al respecte del dret humanitari, refugi i els DDHH (4), l’involucrament de la població a les diverses fases (7), l’enfortiment dels països i les comunitats (8), transparència (13 i 23), rendició de comptes (15, 21 i 22).

²⁴ Veure HelpAge International: [“Personas mayores en desastres y crisis humanitarias: Líneas directrices para la mejor práctica”](#). 2011; AGULLÓ, Celia; ARCAS, Irene: [“Una mirada hacia los colectivos vulnerables: personas mayores y personas con discapacidad en la acción humanitaria”](#). Guia de treball “Nada sobre mí, sin mí”. IECAH, 2012. HelpAge International: [“Personas mayores en desastres y crisis humanitarias: Líneas directrices para la mejor práctica”](#). 2011; i Women’s Refugee Commission: [“Disability Inclusion: Translating Policy into Practice in Humanitarian Action”](#), 2014.

²⁵ L’IASC ha desenvolupat una caixa d’eines del Marcador de Gènere en la qual s’ofereixen fulls i guies específics per clúster/sector per donar suport a la integració de l’enfocament de gènere en els projectes humanitaris. Aquests fulls serveixen per identificar i respondre millor a les necessitats específiques de dones i homes de totes les edats, integrant eficaçment la dimensió de gènere a diversos àmbits: Coordinació i Gestió de Camps, Protecció de la Infantesa, Coordinació, Educació, Seguretat Alimentària, Salut, VBG, Acció contra les Mines, Nutrició, Recuperació Primerenca, Albergos i Aigua, Sanejament i Higiene, a més del document-resum del Marcador de Gènere per ajudar els equips tècnics a qualificar els projectes. Veure: <https://www.humanitarianresponse.info>. També la DG ECHO, juntament amb el Consorci INSPIRE, ha desenvolupat instruments similars: [‘Marcador de Género-Edad. Caja de herramientas’](#) (2014).

En aquest àmbit, bona part de les referències se centren en l'educació en DDHH i equitat de gènere desenvolupada en l'àmbit formal i promoguda des de diverses organitzacions, com Unesco²⁶, encara que les ONG són especialment actives en l'educació informal.

La [xarxa WIDE](#) és activa en l'alfabetització econòmica, una eina basada en l'educació popular de Freire que parteix de l'experiència quotidiana de les mateixes dones i que busca comprendre l'economia nacional, regional i global, així com les posicions que les dones hi ocupen, alhora que promou espais per desvetllar les causes estructurals dels problemes econòmics i socials, i estimular alternatives polítiques i comunitàries (Williams, 1998; Wide Austria, 2015).

Un enfocament integrat EGIBDH per a l'EpD s'emmarcaria en la 5ª generació que emfatitza la construcció de ciutadanes globals (CONGDE, 2014) protagonitzada per la mobilització i l'apoderament de grups exclosos, així com la incidència en les polítiques públiques i estructures que perpetuen relacions injustes. En aquest marc, els DDHH, el gènere, el medi ambient, el respecte a la diversitat i la cultura de pau juguen un paper clau, alhora que les aliances, la participació i la mobilització per a l'acció i transformació resulten claus. En aquest sentit, les xarxes i organitzacions feministes, com per ex. [WIDE+](#), [AWID](#) i PWESCR (veure fitxa 10 a l'annex), són especialment actives en la generació d'aliances globals, la construcció d'agendes, la incidència en polítiques públiques, l'elaboració d'estudis i anàlisis, i la generació d'espais d'intercanvi crítics que promouen discursos alternatius, justos i equitatius.

Iniciatives com:

- La [Plataforma CEDAW Ombra Espanya](#), resultant del procés iniciat el 2013 per 50 ONGD, organitzacions feministes i de defensa dels drets de les dones per elaborar un informe ombra sobre l'aplicació de la CEDAW a l'estat espanyol durant el període 2009-2013. Aquest procés de revisió, que va finalitzar un any més tard, va incloure la mobilització social als diversos territoris i autonomies, la celebració de trobades i l'elaboració de diversos informes autonòmics (per ex. a Andalusia i Catalunya). Aquest procés continua viu, tal com ho demostra la compareixença al Parlament de Catalunya el 7 de febrer del 2017 de la [Plataforma CEDAW Catalunya](#).
- *El programa de Ciutats de Drets Humans*, impulsat per la xarxa [People's Movement for Human Rights Learning](#), que dona suport a iniciatives locals que promouen els drets a la vida de les comunitats. S'ha implementat a les ciutats de Rosario (Argentina), Thies (Senegal), Nagpur (Índia), i a pobles del Senegal, Sudan i Mali, en els quals es faciliten espais de debat, participació i incidència en les polítiques públiques de dones i homes de totes les edats, conformació de comitès ciutadans locals, conscienciació en drets i igualtat de gènere, etc.

4.5 Instruments per al canvi i la transformació

Com es recull al PD 2015-2018, el Govern català aplica en totes les polítiques públiques un enfocament de gènere i drets amb l'objectiu de la transformació de les desigualtats, així com de les estructures que perpetuen les desigualtats entre homes i dones²⁷.

La transformació, doncs, ha d'entendre's com un canvi real en les desigualtats, bretxes i relacions de gènere, en la presa de consciència de drets i/o en les actituds de persones i institucions involucrades. Es vincula, per tant, al canvi de les condicions que porten a una

²⁶ Veure el projecte "[Compendium of good practices in human rights education in the school system, including citizenship education and education for mutual respect and understanding](#)".

²⁷ Pàgines 15 i 32, respectivament, del *Pla Director de Cooperació al Desenvolupament 2015-2018*. Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, Secretaria d'Afers Exteriors i de la Unió Europea, Direcció General de Cooperació al Desenvolupament, Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament. Barcelona, 2015.

situació de vulneració de drets i de desigualtat de gènere, per la qual cosa, consegüentment, ha d'atendre no només a les capacitats i/o actituds i mesures injustes existents, sinó que cal abordar les causes estructurals que possibiliten, legitimen i/o naturalitzen aquesta situació.

En aquest sentit, mentre que l'OHCHR esmenta 3 nivells on cal incidir amb la transformació ([UN HRBA common learning package](#)), altres estudis parlen de 5 nivells en els quals cal provocar canvis (Crowley, 2013; p. 8):

- en la situació i experiència de persones i col·lectius que experimenten discriminació;
- en les polítiques, procediments i pràctiques organitzatives;
- en el contingut de les polítiques i la legislació, i en els seus processos d'elaboració;
- en els marcs dels actors; i,
- en les actituds cap al compliment dels compromisos, els drets i l'equitat.

La manca de lleis que protegissin les dones davant la violència domèstica, considerada un tema d'índole familiar, va conduir les organitzacions i xarxes pels drets de les dones a entaular un diàleg amb el govern. Sota el lideratge de [Forum Mulher](#), es va crear una àmplia coalició o moviment d'OSC per sensibilitzar les comunitats sobre els drets de les dones, recollir informació sobre violència domèstica i el seu impacte sobre les dones i les famílies, i iniciar una campanya per a la criminalització de la violència domèstica.

Les organitzacions, basant-se en proves irrefutables sobre la magnitud i l'impacte de la violència domèstica al país, van desenvolupar missatges clars de promoció per a la seva campanya, com «*Res no justifica la violència domèstica contra les dones*», i amb el suport d'experts legals van redactar un text legislatiu que van enviar al govern per a la seva consideració. El moviment va tenir èxit a l'hora de generar prou suport dins el parlament per aconseguir que s'adoptés la legislació proposada contra la violència domèstica (De Toma, 2012).

Com ja s'ha comentat anteriorment, la major part dels instruments fracassen a l'hora d'abordar les transformacions, la qual cosa ha obligat els actors a, d'una banda, explorar nous marcs, com la Teoria del Canvi, i de l'altra, a adaptar eines i processos prèviament existents (avaluacions d'impacte).

4.5.1 Teoria del Canvi:

La Teoria del Canvi parteix de la premissa que els canvis poden adoptar diverses formes i que no tot canvi és desitjat, de manera que es produeixen canvis inesperats i imprevistos. Està considerada com un marc per a l'acció (Mackinnon; Amott, 2006), un full de ruta semblant al *Marc Lògic*, encara que més complex, en projectar una sèrie d'activitats que produeixen uns resultats concrets que contribueixen a assolir els impactes finals previstos en la forma d'una *cadena de resultats*, juntament amb altres dimensions i nivells de canvi.

Utilitzades per nombrosos actors tant l'elaboració dels seus plans com les avaluacions d'impacte, des de finals del 2015 s'està incorporant a l'interior del sistema de NNUU a l'Agenda 2030, en un procés impulsat pel Grup Consultor de l'Agenda de Desenvolupament Sostenible de l'UNDG (*UN Development Group*) (UNDG, 2016).

Així, el Pla Estratègic d'Unicef per a 2014-2017 (Rogers, 2014), programes de [FAO](#), l'[estratègia d'Equitat de Gènere 2014-2017](#) del PNUD; el [Pla de Gestió 2014-2017](#) de l'Oficina de l'Alt Comissionat de NNUU per als DDHH (OHCHR); avaluacions d'impacte d'[ONU Medi ambient](#)

([UNEP](#)), el DFID (Vogel, 2012), l'[Estratègia país: Etiòpia 2014-2018](#) d'Irish Aid; DANIDA, que ha elaborat una [breu guia](#), entre d'altres.

També han adoptat aquest marc ONG com HIVOS (2015), la xarxa [JASS](#) als seus anàlisis de gènere i sobre pobles indígenes (Carlsen, 2014); i [ActKnowledge](#), que ha desenvolupat una eina *online* d'aprenentatge, [TOCO](#), per crear i implementar la Teoria del Canvi.

L'ONG CARE aplica un enfocament denominat '[Camins](#)' (*Pathways*) basat en una teoria del canvi que aborda les causes subjacents de la pobresa i l'exclusió de les dones a l'agricultura a cadascun dels països d'implementació (Mal, Ghana, Tanzània, Malawi, l'Índia, Bangladesh i Etiòpia) (veure fitxa descriptiva 10).

4.5.2 Avaluacions d'impacte de DDHH (en anglès, HRIAs):

A les avaluacions d'impacte de gènere²⁸ i mediambientals²⁹ s'afegeixen les avaluacions d'impacte de drets. Aquestes avaluacions d'impacte analitzen les polítiques, les lleis, els programes i els projectes per identificar i mesurar-ne els efectes sobre les bretxes de gènere, el medi ambient i/o sobre els drets. El seu objectiu és informar els prenedors de decisions dels impactes per reduir-ne els efectes negatius i incrementar-ne els positius.

D'una anàlisi en els materials ubicats a internet s'infereix que les seves principals àrees d'ús semblen centrar-se en la programació de desenvolupament, la revisió de polítiques i iniciatives legislatives, especialment relatives als drets de la infància (Privalova i Ribar, 2009; p. 176-201; IPEC, 2002), pobles indígenes (Productivity Commission, 2013), drets sexuals i reproductius (Thorben i Podhora, 2013; p. 135-145), actuacions de les corporacions multinacionals (Abrahams i Wyss, 2011), anàlisis dels impactes dels acords internacionals de comerç³⁰ i les decisions de despesa (pressupostos) dels governs.

Actualment es debat sobre la conveniència de convergir les diverses avaluacions d'impacte³¹, atès que comparteixen moltes semblances malgrat algunes diferències significatives i procedimentals derivades per la seva adscripció al marc de DDHH i a l'EBDH. En aquesta línia s'han realitzat alguns esforços per integrar els DDHH amb altres avaluacions d'impacte per part de l'Institut de DDHH danès (IPIECA&The Danish Institute for Human Rights, 2013; Götzmann, 2016), i en l'àmbit de la salut (Hunt; Macnaughton, 2006).

5. CONSIDERACIONS FINALS

El Govern català ha assumit un compromís amb l'enfocament integrat EGiBDH a la seva política de cooperació al desenvolupament. Aquest estudi té, consegüentment, com a objectiu facilitar una visió general orientada a la política i pràctica sobre com els actors del desenvolupament transversalitzen els enfocaments EDBH i EG en l'àmbit de la cooperació. En aquest sentit, l'abast de l'informe és doble. Primerament, ofereix un panorama descriptiu de l'estat de la situació alhora que il·lustra amb experiències concretes els marcs i les eines desenvolupats en la implementació d'un marc en el qual convergeixen ambdós enfocaments.

²⁸ European Commission, 1998. Andalusia també compta amb avaluacions d'impacte de gènere.

²⁹ Veure, per exemple, [Euskadi](#); i [Comissió Europea](#).

³⁰ Per exemple, el Canadà ha promogut HRIA per avaluar l'impacte del Tractat de Lliure Comerç amb Colòmbia, especialment l'impacte de la liberalització de l'agricultura sobre els i les petits agricultors. Veure material de referència per a la seva elaboració a Human Rights Council, 2011.

³¹ Per a una reflexió sobre les sinergies, els pros i els contres, veure World Bank, 2013; i apartat 5.3 de DUONG, 2015.

En aquest sentit i de manera general, s'aprecia que mentre que la incorporació de l'EG a l'agenda de la cooperació progressa lentament malgrat els obstacles, la implementació de l'EBDH avança amb menys dificultats, encara que de forma heterogènia.

A més a més, és important assenyalar que moltes de les polítiques, directrius i eines aplicades són recents, per la qual cosa la seva implementació i validació encara està en curs. De fet, moltes de les experiències parteixen o beuen d'experiències prèvies, especialment de l'experiència acumulada en la implementació de l'EG. Així, l'EGiBDH s'alimenta de l'experiència i les capacitats adquirides per l'ACCD en els sectors prioritaris de la cooperació catalana i en l'aplicació de l'EG i la defensa dels DDHH, especialment dels col·lectius tradicionalment exclosos, així com la posada en marxa de mecanismes i processos de rendició de comptes.

S'observa, a més, que la implementació convergent dels enfocaments EG i EBDH és diversa en no existir un model únic, per la qual cosa els actors alineats en l'enfocament integrat en què s'insereix l'anomenada 2^a generació treballen sota la premissa d'"anar fent", és a dir, en un procés d'aprenentatge per a l'acció retroalimentat contínuament per avaluacions dels processos i l'impacte de les eines i accions desenvolupades, i la integració de les lliçons apreses. Un altre aspecte que justifica aquesta aproximació és el fet que les actuals eines de planificació (marc lògic) i els procediments (projectes anuals) resulten inadequats per promoure i/o avaluar canvis i processos. Conseqüentment, resulta precís explorar nous models que aborden la complexitat i integralitat, la qual cosa implica que l'ACCD hagi d'adaptar el seu funcionament i la seva visió de treball cap a la potenciació d'espais d'experimentació i generació de coneixement i noves pràctiques.

D'una altra banda, l'adequada implementació requereix un suport polític sòlid i estable, temps i recursos. Així, Suècia dedica el 20% del pressupost al sector de DDHH i governabilitat democràtica, essent la mitjana dels principals donants el 2011 de l'11% (D'Hollander, abril 2014; p. 238-239).

Així mateix, requereix incidir en 5 dimensions interrelacionades: l'elaboració de polítiques i estratègies, la promoció d'un ambient favorable, el desenvolupament de capacitats (internes i organitzatives), la implementació operativa a través de projectes/programes, i la consideració dels processos i resultats.

I mentre que la major part dels donants fa referència als DDHH als seus plans i polítiques, són menys els que abracen l'EBDH i menys encara els que elaboren guies i directrius específiques sobre com traslladar la visió coherent i integral dels DDHH i el Gènere a la pràctica així com traduir-la en eines i metodologies tant per a la programació general com a nivell sectorial.

Respecte a l'operacionalització dels principis, el principi d'igualtat i no discriminació s'aborda mitjançant la promoció de col·lectius exclosos, encara que en molts casos s'interpreta erròniament com a inclusió de l'EG en confinar les dones en aquest apartat. Una participació apoderant i la rendició de comptes són altres dels aspectes clau en l'aplicació d'aquest enfocament. Aquesta darrera pot ser promoguda a través de la participació, l'establiment de mecanismes de transparència i la difusió d'informació rellevant i clara sobre programes, pressupostos i impactes.

D'una altra banda, la resolució de la tensió entre l'aplicació dels principis d'universalitat i indivisibilitat i l'opció pràctica de la sectorialització/priorització, tant geogràfica com temàtica,

ha de partir d'una profunda reflexió de l'ACCD que consideri les capacitats, la trajectòria i l'experiència prèvia juntament amb anàlisis de context basades en els requeriments EG i EBDH. En aquest sentit, les anàlisis han de basar-se en els contextos específics dels països, per la qual cosa els diagnòstics i la planificació han de realitzar-se en el terreny conjuntament amb els actors implicats, les autoritats i la societat civil, incloent ONG i organitzacions de dones i/o feministes. Això implica assegurar el coneixement integrat dels enfocaments EBDH i EG en tots els departaments, àrees i oficines del país a través de clares directrius, recursos formats i la identificació d'aliances estratègiques sòlides, tant públiques com privades.

L'aposta EGIBDH requereix posar en marxa processos a llarg termini, sostenibles i transformadors emfatitzant tant processos com resultats. Tot això requereix, una vegada més, capacitat, temps i recursos, així com un conjunt d'instruments per assegurar l'adequada i correcta consideració de l'EBDH juntament amb l'EG, ja que la no consideració de l'anàlisi de gènere juntament amb les diferenciades posicions que ocupen dones i homes que deriven en un gaudi o una vulneració diferenciats de drets fa perillar la inclusió de l'esmentada perspectiva en el conjunt dels principis de DDHH. És per això que considerem important reiterar que la incorporació de les consideracions de gènere en els principis EBDH no exclou la necessitat de procedir amb anàlisis de gènere, clau per al diagnòstic de les vulneracions de drets de les dones i la identificació de les seves capacitats i aportacions.

I si bé aquesta aposta pot semblar ambiciosa per a les capacitats i els recursos de la cooperació catalana en no comptar amb un voluminós pes econòmic-financer per impulsar transformacions, l'aplicació de l'enfocament integrat EGIBDH pot facilitar un significatiu salt qualitatiu de la política catalana, en erigir-se en una bandera diferencial tot convertint l'ACCD en un actor progressista en l'àmbit dels drets humans, els drets de les dones i els pobles indígenes, i la igualtat de gènere que potencia una cooperació al desenvolupament innovadora i realment transformadora.